

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

**THE CURRENT STATE OF LEGAL REGULATION OF THE IMPLEMENTATION
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL METHODS IN THE ACTIVITIES
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE**

Актуальність статті полягає у тому, що реформування правоохоронних органів в умовах сьогодення зумовлює необхідність створення ефективної та дієвої державної політики у цій сфері, однією із найважливіших передумов якої є гарантування комплексного та узгодженого правового забезпечення реалізації адміністративно-правових методів у діяльності Національної поліції, оскільки на рівні нормативно-правових актів створюються пріоритетні напрями реалізації адміністративно-правових методів у діяльності поліції, окреслюються проблемні питання та пропонуються шляхи їх вирішення. Ураховуючи, що адміністративно-правові методи займають вагомe місце у діяльності поліції, актуальності набуває питання формування цілісної нормативно-правової бази, в якій мають бути визначені всі необхідні механізми реалізації адміністративно-правових методів діяльності Національної поліції України. Метою даної статті є комплексне дослідження стану нормативно-правового регулювання адміністративно-правових методів діяльності поліції з урахуванням міжнародних норм та стандартів. У статті обґрунтовано місце адміністративно-правового регулювання. Узагальнено та детально охарактеризовано нормативно-правові акти, які становлять правову основу діяльності поліції. Проаналізовано положення Закону України «Про Національну поліцію» у частині нормативного закріплення та реалізації методів діяльності поліції. Звернено увагу на низку недоліків правового регулювання адміністративно-правових методів діяльності поліції. Наголошено, що реалізація методу переконання у формі залучення представників громадськості для спільного розгляду скарг щодо діяльності поліцейських і до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків знайшла своє відображення у ст. 90 Закону України «Про Національну поліцію». Зроблено висновок, що розвиток та вдосконалення правоохоронної сфери повинні являти собою динамічний процес та втілювати реалізацію європейських і міжнародних норм та стандартів. Ураховуючи, що методи діяльності поліції у реалізації правоохоронної функції держави напряму залежать від умов життя суспільства, вони повинні змінюватися та вдосконалюватися залежно від його демократизації, переростання у громадянське суспільство, властиве правовій державі.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правова основа, реалізація методів діяльності поліції.

The relevance of the article is that the reform of law enforcement agencies in today's conditions necessitates the creation of an effective and efficient state policy in this area, one of the most important prerequisites for which is to ensure comprehensive and coherent legal support for the implementation of administrative methods in the National Police. normative-legal acts create priority directions of realization of administrative-legal methods in the activity of police, outline problematic issues and suggest ways of their solution. Given that administrative and legal methods occupy an important place in the police, the issue of forming a holistic legal framework, which should determine all the necessary mechanisms for implementing administrative and legal methods of the National Police of

Ukraine, becomes relevant. The purpose of this article is a comprehensive study of the state of legal regulation of administrative and legal methods of policing, taking into account international norms and standards. The article substantiates the place of administrative and legal regulation. The normative-legal acts, which constitute the administrative-legal basis of the police activity, are generalized and described in detail. The provisions of the Law of Ukraine "On the National Police" in terms of normative consolidation and implementation of police methods are analyzed. Attention is drawn to a number of shortcomings in the legal regulation of administrative and legal methods of policing. It is emphasized that the implementation of the method of persuasion in the form of involving members of the public for joint consideration of complaints about police activities and to verify information about the proper performance of their duties is reflected in Article 90 of the Law of Ukraine "On National Police". It is concluded that the development and improvement of law enforcement should be a dynamic process and implement the implementation of European and international norms and standards. Given that the methods of police activity in the implementation of the law enforcement function of the state directly depend on the living conditions of society, they must change and improve depending on its democratization, transformation into a civil society inherent in the rule of law.

Key words: *administrative and legal regulation, legal basis, implementation of police methods.*

Постановка проблеми. Реформування правоохоронних органів у умовах сьогодення зумовлює необхідність створення ефективної та дієвої державної політики у цій сфері, однією з найважливіших передумов якої є гарантування комплексного та узгодженого правового забезпечення реалізації адміністративно-правових методів у діяльності Національної поліції, оскільки на рівні нормативно-правових актів створюються пріоритетні напрями реалізації адміністративно-правових методів у діяльності поліції, окреслюються проблемні питання та пропонуються шляхи їх вирішення. Ураховуючи, що адміністративно-правові методи займають вагомe місце у діяльності поліції, актуальності набуває питання формування цілісної нормативно-правової бази, в якій мають бути визначено всі необхідні механізми реалізації адміністративно-правових методів діяльності Національної поліції України.

Питання адміністративно-правового регулювання правоохоронних органів досліджувала низка вітчизняних і зарубіжних правознавців: Ю.П. Битяк, В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, С.С. Алексєєв, О.А. Банчук, О.В. Баулін, О.Ф. Скакун, А.Т. Комзюк, О.М. Балинська, П. Вілсон, В.М. Плішкін, О.Ф. Кобзар, В.К. Колпаков, В.Т. Маляренко, О.С. Проневич, У. Шадська та ін.

Аналіз правових засад реалізації адміністративно-правових методів у діяльності поліції дає змогу зробити висновок про те, що їх правове регулювання потребує чіткості формувань. Якісне правове регулювання є передумовою для однозначного визначення ролі та місця кожного методу діяльності поліції, дасть змогу усунути прогалин у їх застосуванні, своєчасно вжити заходів щодо поліпшення реалізації цих методів, у тому числі завдяки перейманню зарубіжного досвіду, та, як наслідок, сприятиме ефективному виконанню поставлених завдань.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження стану нормативно-правового регулювання адміністративно-правових методів діяльності поліції з урахуванням міжнародних норм та стандартів.

Результати дослідження. У сучасному суспільстві, яке характеризується державною організацією, базова управлінська діяльність опосередковується правовим регулюванням, оскільки лише за допомогою права, яке завдяки низці власних сутнісних ознак є найдієвішим засобом регулювання суспільних відносин, а також правового інструментарію, видається можливим забезпечення оптимального функціонування соціальної системи та досягнення визначених перед суспільством цілей [1].

Д.В. Власенко визначає, що правове регулювання є однією з ключових категорій у теорії права, оскільки відображає процес утілення правових норм у реальну поведінку суб'єктів права, правове регулювання є різновидом соціального регулювання, тобто цілеспрямованого впливу на поведінку людей із метою її коригування в реальному житті [2].

Зміст правового регулювання адміністративно-правових методів у діяльності поліції полягає у формуванні правової бази, яка створює відповідні умови для реалізації цих методів, повинна всебічно та повно регламентувати особливості їх застосування.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію», у своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами [3].

Основоположним актом є Конституція України [4], правові норми якої мають вищу юридичну силу та закріпили основні вимоги щодо захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, загальні правові засади організації діяльності правоохоронних органів, що знаходять свій подальший розвиток у законах та інших підзаконних нормативно-правових актах.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, Національна поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права. Під час виконання обов'язків та реалізації своїх повноважень поліцейські, відповідно до ст. 24 Конституції України, не можуть надавати особам привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками. Відповідно до ст. 28 Основного Закону, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Указане свідчить про те, що поліцейським під час реалізації методів діяльності за будь-яких обставин заборонено сприяти здійсненню перелічених дій. Під час застосування поліцейських заходів у своїй діяльності Національна поліція поважає особисту свободу та недоторканність, оскільки, відповідно до ст. 29 Конституції України, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановленому законом. Обмеження прав і свобод людини в діяльності Національної поліції допускається виключно на підставах та в порядку, визначених ст. 64 Конституції України і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань Національної поліції.

Таким чином, Конституція України є базою для прийняття будь-яких законодавчих і підзаконних актів, є провідним джерелом в адміністративно-процесуальній діяльності Національної поліції України.

Як уже було неодноразово зазначено, під час виконання своїх повноважень поліцейські забезпечують дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяють їх реалізації. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національну поліцію», взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна.

Значення міжнародних стандартів полягає у тому, що вони приймаються державами світу в рамках міжнародних організацій, містять у собі вироблені принципові підходи і принципи становлення, формування і функціонування певних інститутів на території конкретних держав, за своєю правовою природою належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку. В умовах глобалізації та гуманізації міжнародних і міждержавних відносин спостерігається тенденція розширення кола суб'єктів, що розробляють і приймають міжнародні правові стандарти, їх прийняття впливає на загальносвітовий правовий розвиток, тому що не тільки стандартизує підходи держав до регламентації важливих соціальних проблем, а й сприяє розвитку їхнього національного законодавства і правових систем [5].

Так, міжнародно-правові стандарти знаходять своє відображення у певних документах, положеннях, деклараціях, конвенціях, правилах тощо. Вони є єдиним вираженням прагнення світової спільноти максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності кожної держави на попередження та боротьбу зі злочинністю.

Основними міжнародними нормативно-правовими актами, на підставі яких Національна поліція України організовує свою діяльність та реалізує застосування адміністративно-правових методів, є:

- Загальна декларація прав людини від 10.12.1948;
- Декларація ООН про ліквідацію усіх форм расової дискримінації від 20.11.1963;
- Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966;

– Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005.

Доцільно звернути увагу, що міжнародні стандарти передбачають обмеження повноважень поліції на застосування примусу. Зокрема, у такому важливому міжнародно-правовому акті, як Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку від 17.12.1979 [6], закладено, що службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки в разі суворой необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їхніх обов'язків. Підкреслюється, що застосування сили має бути винятковим.

В Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 07.09.1990 [7] зазначено, що органи правопорядку повинні прийняти й упровадити норми і правила про застосування сили та вогнепальної зброї проти осіб. Під час розроблення таких норм уряд та органи правопорядку повинні постійно тримати в полі зору питання етики, пов'язані із застосуванням сили та вогнепальної зброї.

Не менш важливим для правових засад організації діяльності поліцейських є Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» [8], де визначено, що поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено, із почуттям власної гідності, утримуватися від усіх проявів корупції і рішуче протидіяти їм.

При цьому зазначені конвенції та угоди не є вичерпним переліком міжнародних актів, що впливають на стан правового регулювання реалізації адміністративно-правових методів у діяльності поліції. Нині Національна поліція веде активну діяльність для налагодження зв'язків із метою наближення до європейських та міжнародних стандартів.

Після міжнародно-правових актів важливе місце у правовій основі реалізації методів діяльності Національної поліції посідають закони, серед яких основоположним є Закон України «Про Національну поліцію», з прийняттям якого на законодавчому рівні запроваджено цілу низку новел, які стосуються основних адміністративно-правових методів діяльності поліції, – переконання та примусу.

Аналіз положень указанного Закону свідчить про те, що метод переконання не знаходить свого досить чіткого законодавчого закріплення. Зазначене, на нашу думку, можна пояснити тим, що застосування переконання не пов'язане з обмеженням прав і свобод людини, оскільки допускається вибір варіанта поведінки, тобто найбільш ефективних та дієвих способів переконання, залежно від обставин та ситуації. Водночас, проаналізувавши правові норми цього Закону, можна виділити низку положень, які прямо закріплюють окремі способи реалізації методу переконання в адміністративній діяльності поліції. Так, до них слід віднести передбачений ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» звіт про поліцейську діяльність, метою якого є інформування громадськості про діяльність поліції.

До іншого найбільш суттєвого способу реалізації методу переконання у діяльності поліції доцільно віднести участь Національної поліції у правовому вихованні населення. В умовах формування правової держави виховна робота, що проводиться поліцією, набула особливої актуальності, оскільки поліція за родом своєї діяльності є найближчою до населення. Так, відповідно до ч. 1 ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію», поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та поліпшення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань.

Реалізація методу переконання у формі залучення представників громадськості для спільного розгляду скарг щодо діяльності поліцейських і до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків знайшла своє відображення у ст. 90 Закону України «Про Національну поліцію».

Утіленням адміністративного примусу у правоохоронній діяльності поліції є врегульоване адміністративно-правовими нормами застосування поліцейських заходів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Слід указати, що законодавцем уперше розкрито поняття поліцейського заходу, визначено вимоги та передбачено підстави для його застосування.

Поліцейські заходи поділяються на превентивні заходи та заходи примусу. Так, відповідно до ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію», до превентивної групи поліцейських заходів належать: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка й огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце та обмеження доступу до

визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування.

Водночас необхідно звернути увагу, що серед зазначених поліцейських заходів опитування особи не можна визнати будь-яким заходом примусу, адже як Конституція України (ст. 63) гарантує особі ненастання відповідальності «за відмову давати пояснення щодо себе або членів сім'ї чи близьких родичів», так безпосередньо Законом України «Про Національну поліцію» (ч. 2 ст. 33) передбачено, що «надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації». Окреслені позиції Закону дають підстави стверджувати, що опитування особи не можна віднести до переліку поліцейських заходів, адже його реалізація позбавлена будь-яких обмежень прав і свобод [9].

Разом із цим звертаємо увагу, що деякі заходи примусового характеру в Законі України «Про Національну поліцію» не віднесені законодавцем до поліцейських заходів. Зокрема, йдеться про здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання. Так, відповідно до Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджені Наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395 [10], поліцейські розглядають справи про адміністративні правопорушення, визначені у ст. 222 КУпАП. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, поліцейський вносить постанову, у тому числі й про накладення адміністративного стягнення.

Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 42 надає вичерпний перелік заходів примусу, до яких відносяться фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Відповідно до ч. 3 ст. 43 зазначеного Закону, вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення. Водночас на тлі визначених міжнародних стандартів вказана норма є недостатньою, оскільки не розкриває зміст принципу пропорційності та диференціації застосування заходів примусу, що полягає в описанні співвідношення ступеня примусу, які дають ті чи інші заходи, перелічені у ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», з метою застосування цих заходів. Так, відповідно до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, будь-якій особі, уповноваженій державою на охорону правопорядку, заборонено застосовувати таку силу, що не є співмірною законній меті, яку треба досягти. Також у Законі України «Про Національну поліцію» немає чітко визначеного положення про те, що заходи примусу можуть бути застосовані лише після переконання поліцейським, що ненасильницькі способи є неефективними. До того ж відсутньою є й вимога щодо стриманості під час застосування поліцейськими заходів примусу, яка визначається ступенем небезпечності правопорушення та тією законною метою, що має бути досягнута застосуванням методів примусу. Не зазначено в Законі й те, що примус має застосовуватися лише у разі абсолютної необхідності, і при цьому заподіяння шкоди та тілесних ушкоджень повинно бути зведено до мінімуму. Зазначені невідповідності міжнародним стандартам можуть призвести до зловживання поліцейськими заходами примусу, а також до складнощів для потерпілих під час захисту своїх прав унаслідок порушення поліцейськими порядку застосування заходів примусу [11].

Ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» регламентує застосування поліцейськими найбільш суворого заходу примусу – вогнепальної зброї, зміст якої відображає міжнародні стандарти, зокрема передбачені Основними принципами застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку. Водночас деякі його положення, на нашу думку, передбачають надмірні повноваження щодо застосування цього заходу примусу. Так, відповідно до п. 5 ч. 4 вказаної статті, поліцейський може застосувати вогнепальну зброю для затримання особи, яку застали під час учинення тяжкого та особливо тяжкого злочину й яка намагається втекти, та відповідно до п. 3 ч. 6 ст. 46, застосування вогнепальної зброї без попередження допускається, якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу. Натомість, урахуовуючи кваліфікацію злочину, доцільність такої підстави, як вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, викликає сумніви. До тяжких злочинів, окрім інших, Кримінальним кодексом України віднесені

злочини, передбачені ч. 4 ст. 157 «Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії референдуму чи діяльності офіційного спостерігача», ч. 2 ст. 158 «Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців», ч. 4 ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму». Разом із цим Європейський суд з прав людини чітко визначив, що не може вважатися необхідним застосування вогнепальної зброї з метою затримання особи, яка підозрюється у вчиненні ненасильницького злочину [12].

Отже, передбачені Законом України «Про Національну поліцію» поліцейські заходи примусу потребують чіткості формулювань.

Ураховуючи, що законодавче забезпечення не може повною мірою впорядковувати всі суспільні відносини, які виникають у ході діяльності поліції, для динамічного та оперативного вирішення проблемних питань застосовується підзаконне адміністративно-правове забезпечення. Так, невід'ємним складником правових засад діяльності поліцейських є акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України. Серед них доцільно виділити укази Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини», «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування», «Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію», «Про Правила дорожнього руху», «Про затвердження Положення про дозвільну систему»; накази Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції», «Про затвердження Положення про Департамент зв'язків із громадськістю МВС України та Типового положення про підрозділ зв'язків із громадськістю органу внутрішніх справ України», «Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України».

Висновки. Підсумовуючи викладене, звертаємо увагу, що розвиток та вдосконалення правоохоронної сфери повинні являти собою динамічний процес і втілювати реалізацію європейських та міжнародних норм і стандартів. Ураховуючи, що методи діяльності поліції у реалізації правоохоронної функції держави напряму залежать від умов життя суспільства, вони повинні змінюватися та вдосконалюватися залежно від його демократизації, переростання у громадянське суспільство, властиве правовій державі.

Список використаних джерел:

1. Ванчук І.Д. Спосіб правового регулювання: окремі аспекти. *Юридичний науковий журнал*. 2014. №1. С. 8–11. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2014/3.pdf.
2. Власенко Д.В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2016. № 4. Ч. 2. С. 125–130.
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Балінський О.В. Міжнародні правові стандарти та їх роль у правовому розвитку в умовах глобалізації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. Вип. 32. С. 463–469.
6. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text.
7. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334#Text.
8. Резолюція № 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» (Страсбург, 8 травня 1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text.
9. Іванцов В.О. Характеристика поліцейських заходів крізь призму методів адміністративної діяльності поліції.
10. Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджена Наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>.
11. Пасічник С.В. Захист прав людини в системі правоохоронних органів (поліції). *Інтернаука*. 2018. № 2(42). Т. 1. С. 105–110.

12. Case of Nachova and others v. Bulgaria (Applications nos. 43577/98 and 43579/98) Judgment of The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6 July 2005 / HUDOC European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69630>.